

Közzététel: 2020. június 4.

A tanulmány címe:

A közoktatás jellemzői Magyarországon

Szerzők:

JANÁK KATALIN, a Központi Statisztikai Hivatal főosztályvezetője
E-mail: Katalin.Janak@ksh.hu

HAGYMÁSY TÜNDE, a Központi Statisztikai Hivatal osztályvezetője
E-mail: Tunde.Hagymasy@ksh.hu

DOI: <https://doi.org/10.20311/stat2020.6.hu0599>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Statisztikai Szemle c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

1. A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
2. A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
3. A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
4. A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
5. A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
6. A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„*Forrás: Statisztikai Szemle c. folyóirat 98. évfolyam 6. számában megjelent, Janák Katalin, Hagymásy Tünde által írt, 'A közoktatás jellemzői Magyarországon' című tanulmány (link csatolása)*”

7. A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Janák Katalin – Hagymásy Tünde

A közoktatás jellemzői Magyarországon

Characteristics of public education in Hungary

JANÁK KATALIN, a Központi Statisztikai Hivatal
főosztályvezetője
E-mail: Katalin.Janak@ksh.hu

HAGYMÁSY TÜNDE, a Központi Statisztikai Hivatal
osztályvezetője
E-mail: Tunde.Hagymasy@ksh.hu

A tanulmány célja, hogy áttekintést nyújtson a közoktatás 1920 utáni helyzetéről az óvodai nevelést, az iskolai oktatást és a szakképzést egyaránt érintve. A szerzők először bemutatják a közoktatási rendszer kialakulásának és fejlődésének 1920-ig tartó időszakát, majd részletesen elemzik az 1920 utáni feladatellátásokat, az óvodába és iskolába járók létszámának változását. Kitérnek a hátrányos társadalmi helyzetűek számára hozzáférhető oktatás alakulására is, ez ugyanis fontos lenyomatát adja az egyes korszakok oktatáspolitikájának. Iskolatípusonként számba veszik a különböző korszakokban megjelent speciális oktatási tartalmakat, oktatásszervezési módokat. A jelen korhoz közeledve bemutatják a fontosabb jogszabályi változásokat és ezek hatásait. A tanulmány, a terjedelmi korlátokat is figyelembe véve, kísérletet tesz arra, hogy átfogó képet nyújtson a társadalom általános képzést és szakképzést nyújtó oktatási alrendszerének főbb statisztikai folyamatairól.

TÁRGYSZÓ: közoktatás, oktatásstatisztika, nevelési-oktatási feladat

The aim of the study is to provide an overview of the Hungarian public education system after 1920, covering both pre-school education and school education. The authors first present the period of formation and development of the public education system until 1920, then analyze in detail the tasks performed after 1920 as well as the changes in the number of students attending kindergarten or school. The study covers the development of education for the disadvantaged too, as it provides an important imprint of the educational policy of each era. For each type of school, special educational contents and the ways of organizing education in different periods are described. Approaching the present age, the most important legislative changes and their effects are also introduced. The study attempts to provide a comprehensive picture of the main statistical processes of the education and training sub-systems of society.

KEYWORD: public education, education statistics, educational task

Az oktatás-nevelésnek nagyon jelentős szerepe volt és van az emberi társadalomban, társadalmi hasznosságát állami szinten is fokozatosan felismerték. A történelem során az egyes iskolák mind helyi, mind állami szinten összekapcsolódtak, oktatási-képzési szintjeik egymásra épültek, azaz iskolarendszerekké alakultak. A XVIII. századtól kezdődően a XIX. század során alakultak ki a nemzetállamok több oktatási szintet egybefoglaló oktatási rendszerei. Az oktatási rendszer alatt az intézmények egymáshoz kapcsolódását értjük, melynek részei: az iskolarendszer, a közoktatási/köznevelési rendszer, a szakképzés, a felnőtt- és a felsőoktatás (Kozma [2006]). A tanulmányban Magyarország közoktatási rendszerének jogszabályi változások hatására bekövetkezett átalakulását vizsgáljuk statisztikai adatok segítségével, az intézményrendszer működésének kezdetétől a 2018/2019-es nevelési évig/tanévig bezárólag. Külön figyelmet szentelünk az iskolai oktatást megalapozó óvodai nevelésnek, a szakképzési intézményhálózat kialakulásának és fejlődésének, illetve a hátrányos helyzetűek számára létrehozott egyes oktatási formáknak, többek között az analfabetizmus felszámolása érdekében életre hívott ún. dolgozók általános iskoláinak. A változásokat az intézményhálózat és a tanulói létszámok alakulása szerint mutatjuk be, külön elemezve a fenntartói szerkezet folyamatos változását, átalakulását.

1. A közoktatás kezdetei 1920-ig

Magyarországon az első iskola megalapítása az állam- és egyházszervezés időszakára tehető. Az írásos emlékek szerint a Pannonhalmán megtelepülő bencés szerzetesek ez idő tájt már megnyitották első kolostori iskolájukat, majd minden kolostorukban iskolát szerveztek rendtagjaik oktatása céljából. A XV. századig a főbb egyházi székhelyeken káptalani, a nagyobb településeken plébániai iskolák működtek. A XVI. század során egyre több városban és faluban működött plébániai iskola, ahol a gyermekek tanítását a plébános felügyelete alatt iskolarektorok végezték. A tanítás egyrészt vallási alapok, másrészt olvasási, írási és számolási ismeretek átadását jelentette. Később a plébániai iskolák népiskolákká alakultak, de továbbra is az egyház felügyelete alatt maradtak (Mészáros [1996]). Ugyan 1611-ben a nagyszombati zsinaton már előírták a plébánosok számára, hogy vegyék nyilvántartásba az „iskolára alkalmas” gyermekeket, a rendelkezés lényegi változást nem eredményezett az oktatási intézmények szervezése terén.

Az egyházi oktatás rendszerébe első alkalommal 1777-ben avatkozott be az állam, amikor *Mária Terézia* kiadta a *Ratio Educationis*-t. Mivel akkor még egyetlen állami fenntartású iskola sem működött, a rendelet kizárólag az egyházi iskolák működésére vonatkozott, de a teljes oktatásügyet (az elemi/népiskolákat, a gimnáziumokat és a felsőoktatást is) érintette. Ezzel első ízben kísérelték meg egy olyan egységes oktatási-nevelési rendszer létrehozását, amely az állam, illetve az uralkodó felügyelete alatt állt. A rendszer alapszintjét a négy évfolyamos, egy-, két- vagy háromtanítós népiskolák alkották, középszintjét pedig a két tagozatból – a hároméves kis- és a kétéves nagy-gimnáziumból – álló gimnáziumok, valamint az akadémiák bölcséleti tagozatai, amelyek sikeres elvégzése után lehetett továbblépni a jogi, orvosi vagy teológiai karra (*Friml* [1913]). A felsőoktatás jelentős intézményei voltak továbbá az olyan szakmai képzést biztosító akadémiák is, mint az 1762-ben alapított, majd 1770-ben akadémiává minősített selmebányai iskola, amely a magyar ipari (bányászati és kohászati) felsőfokú szakoktatás első, elméleti ismereteket nyújtó képviselője volt. A rendelet alapelveként rögzítette, hogy az oktatás érinti a társadalom minden rétegének gyermekeit, általános tankötelezettséget azonban nem írt elő.

A nemzeti iskolákkal kapcsolatosan, 1783-ban kiadott királyi udvari rendelet a vasárnapi rajziskolák felállítását írta elő, és látogatásukat kötelezővé tette az inasok számára (*Víg* [1932]). Ezek az iskolák voltak a későbbi tanonc- és iparosiskolák elődjai. 1806-ban *I. Ferenc* II. *Ratio Educationis* rendelete több szempontból átformálta elődje intézkedéseit, többek között továbbfejlesztve a városi iskolákat, megszüntetve a német nyelv kötelező oktatását és a latin nyelvű oktatás mellett jelentős szerephez juttatva a magyar nyelvet is. A rendelet az elkülönített leányneveléssel szintén foglalkozott, a „népből származó lányok” számára előírva a vallás és erkölcstan, az olvasás, az írás, a számolás, a női házimunka és Magyarország állapotának ismeretét. A „magasabb rangú leányoknak” az említettekén kívül még egyes írók olvasását, valamint a magyar, a német és a francia nyelv, a világtörténelem, illetve a földrajz tanulását is megszabta. Az iskolafenntartás továbbra is az egyházak kezében volt; a katolikus és a protestáns egyház egyaránt arra törekedett, hogy minden faluban legyen a templomok mellett iskola. *I. Ferenc* rendelete egészen 1848-ig volt hatályban. A XVIII-XIX. század fordulóján, a felvilágosodás eszméinek hatására egyre erősebb lett a nevelésbe vetett hit ereje, és már az egészen fiatal gyermekekre is gondolva, egy új típusú intézmény jelent meg, az óvoda. Magyarországon *Brunszvik Teréz* alapításában, 1828-ban nyílt meg az első óvoda Budán, amely Közép-Európában az első „kisgyermekiskola” volt; az első falusi óvoda pedig pár évvel később, 1836-ban, a Tolna megyei Hidja-pusztán kezdte meg működését. Idővel aztán egyre terebélyesedő óvodaalapító mozgalom jött létre, az intézményeket magánadományokból tartották fenn.

A szabadságharc leverését követően, 1849. október 9-én kiadott kormányrendelet¹ kimondta, hogy mindenféle, így a házi nevelés és oktatás fölött is az állam gyakorolja a főfelügyeletet. A centralizált bécsi kultuszminisztérium volt a magyar közoktatásügy legfőbb irányítója. Ily módon tőle kapták utasításait az egyes tanterületek és a melléjük rendelt iskolatanácsok. Egy 1855. évi kultuszminisztériumi rendelet értelmében kétféle elemi iskolatípus létezett: a négyosztályos főelemi (városi elemi iskola) és a két- vagy háromosztályos alelemi (falusi népiskola, ahol a tanítónak gyakran több mint száz gyermekkel kellett egyidejűleg foglalkoznia). Annak ellenére, hogy ebben az időben a magyar népoktatásügy viszonylag jelentős fejlődésen ment keresztül, az oktatás színvonala továbbra is alacsony volt. Ugyan rendkívül szigorúan ellenőrizték a tankötelezettség teljesítését, a korabeli becslések alapján a 6–12 éves gyermekeknek csak 48 százaléka járt az 1860-as évek végén iskolába. (*Pukánszky–Nóvik* [2013])

Az 1867-es kiegyezést követően *Eötvös József* vallás- és közoktatásügyi miniszter a magyar közoktatás reformját tűzte ki célul, befejezve a rendszer már 1848-ban megindult polgári átalakítását. Az általa jegyzett 1868. évi népiskolai törvény (1868/XXXVIII. törvénycikk) arra kötelezte a szülőket, hogy gyermekeiket azok 6 éves korától 11. életévük betöltéséig nyilvános „mindennapi” iskolába járassák (tehát általános tankötelezettséget írt elő). A hatosztályos elemi népiskolát elvégző (elemi oktatásban részesült), tovább nem tanuló 12 éves gyermekek számára pedig további három évre (15 éves korig) ún. „ismétlőiskolába” járást írt elő, amely azonban már nem biztosított mindennapos oktatást. Eötvös elrendelte, hogy ott, ahol nincs egyházi iskola, községi iskolákat létesítsenek. Mind a községi népiskolákban, mind a felekezeti iskolákban erősítette az állam ellenőrző szerepét. A törvény rendelkezéseinek következtében 1872-ben a tanköteles gyermekek 55, 1896-ban 79, 1913-ban pedig már 93 százaléka járt iskolába a korabeli becslések alapján (*Pukánszky–Nóvik* [2013]). Szintén az 1868-as törvény hívta életre a polgári iskolákat, melyekbe az elemi mindennapi iskolák négy évfolyamát végzett fiúk 6, a lányok 4 évig járhattak. Megszervezték az elemi iskolák hatodik osztályára épülő, 2-3 éves felső népiskolákat is (ezek azonban – különösen a rövidebb tanulmányi idejű, az ismereteket hamarabb biztosító polgári iskolák népszerűsége miatt – az 1900-as évek közepére „elsorvadtak”, és csakhamar meg is szűntek). A polgári iskolák gyors terjedésére jellemző, hogy a tanulók száma az 1897/1898-as tanévben beiskolázott közel 42 ezer főről 1912-re 100 ezer főre emelkedett. A kiegyezést követő öt évtized alatt az alapfokú oktatásban dolgozó pedagógusok száma több mint kétszeresre nőtt, 1917-ben elérte a 34 ezret. Az 1860-as évek végén a legtöbb intézményt még az egyházak tartották fenn, azonban folyamatosan gyarapodott a községi, illetve az állami és a társulati iskolák száma, így az utóbbiak összes iskolához viszonyított aránya az 1868. évi néhány százalékról 1907-re több mint 22 százalékra növekedett (*Nagy* [1994]). Az 1867-es kiegyezést követően az intézményes óvodai

¹Grundsätze für die provisorische Organisation des Unterrichtswesens in dem Kronlande Ungarn (Az oktatás ideiglenes szervezésének alapelvei Magyarországon).

nevelés szerepe is erősödött, melyet az óvodák számának emelkedése támasztott alá. A 3–6 éves gyermekek nevelését a kisdédóvásról szóló törvény (1891/XV. törvény-cikk) szabályozta. 1892-ben 804 óvodában közel 80 ezer gyermek nevelését több mint 740 nevelő látta el (*KSH* [1996]).

Az ipari szakoktatás intézményrendszere a XIX. század végére épült ki, a vasárnapi iskolák továbbfejlesztésével. A rendszer alapszintjét az iparostanonc-iskolák, középszintjét többek között az ipari szakiskolák és a felsőipari-iskolák alkották. Az iparos tanoncok képzését elősegítette a már említett, 1868-as szabályozás az általános tankötelezettség bevezetésével, melynek keretében a mestertanítványok iskoláztatásával külön foglalkoztak. Az 1872-től vallás- és közoktatásügyi miniszter, *Trefort Ágoston* az ipari szakoktatást az 1868-as népoktatási törvényhez hasonlóan az általános tankötelezettség keretén belül kívánta végrehajtani annak érdekében, hogy a tanoncok megfelelő oktatásban részesüljenek: rendelkezései előírták, hogy a tanulóknak kötelező tanonciskolába járniuk, amíg egy iparos mellett dolgoznak, tanulnak (1884. évi XVII. törvénycikk). Az iparostanonc-iskolai felvétel alapja a 12 éves életkor betöltése, a polgári vagy a felső népiskola második, illetve az elemi iskola hatodik osztályának sikeres befejezése volt. A felsőipari-iskolák szervezése az 1870-es években kezdődött el, az elsőt 1872-ben, Kassán létesítették, de később Budapesten is nyitottak ilyen intézményt. Ebbe az iskolatípusba az nyert felvételt, aki betöltötte a 15. életévét, és elvégezte a gimnázium vagy a polgári iskola négy osztályát (*Halkovics* [1999]).

Az iparostanonc-oktatásban való kötelező részvétel 1922-től vált általánossá, amikor képesítéshez kötötték az ipari és a kereskedelmi foglalkozások gyakorlását. A tanonciskolák három (továbbképző osztály szervezése esetén négy) évfolyammal működtek, és a diákok a heti 9 órából 4-et a szakmai ismeretek megszerzésére fordítottak.

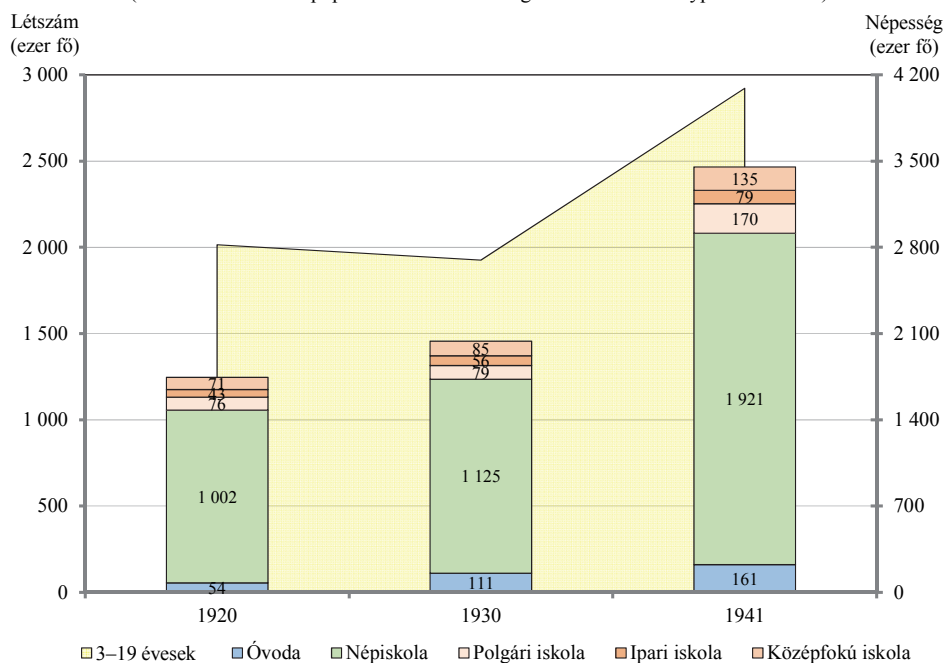
2. A közoktatás helyzete 1920 után

Az első világháború befejezését követően, 1918 novemberében a tankötelezettség korhatárát 14 évre emelték fel a közoktatás reformjának keretében, de a politikai helyzet miatt az még rögtön nem realizálódott. 1926-ban a Bethlen-kormány kultuszminisztere, *Klebelsberg Kunó* a mezőgazdasági népesség érdekeit szolgáló népiskolák létesítéséről és fenntartásáról szóló 1926. évi VII. törvénycikkkel rendelkezett a népiskolák felállításáról, illetve az addig csak papíron létező tankötelezettség tárgyi feltételeinek biztosításáról. A jogszabály végrehajtásának keretében iskolaépítésekbe, illetve a tanyai iskoláztatás fejlesztésébe kezdtek: létrehozták a Népiskolai Építési Alapot, amelyből három év alatt 5 000 falusi és tanyai tanterem épült, 1926 és 1930 között pedig közel 300 új iskolaépülettel nőtt az alapfokú oktatást nyújtó intézmények száma (*Fábry* [1996–2000]). A nyolcosztályos népiskola bevezetésének tervét Klebelsberg

1928-ban dolgozta ki. Eszerint a népiskolákat alsó és felső négy osztályra tagolták. Az alsó négy osztályban a tanulók az alapismereteket szerezték meg, a felső osztályokban pedig ezeket csekély irodalmi, történelmi, földrajzi és természeti ismeretekkel egészítették ki. Az 1927. évi XII. törvénycikkkel újraszabályozták a polgári iskolákat, ezáltal azok négy évfolyamos, gyakorlati jellegű képzést nyújtottak mind a fiúk, mind a lányok számára. Ekkor ezt az iskolatípust a középfokú iskolák közé sorolták be. A népiskola négy évfolyamának elvégzése után a tanulók 14-16 százaléka iratkozott be polgári iskolákba (Fábry [1996–2000]), melyeket később, 1948 körül, az egységes nyolc évfolyamos általános iskolai hálózat megszervezésével párhuzamosan szüntettek meg. Az 1930-as években az iparostanonc-iskolák száma – a gazdasági világválság éveitől eltekintve – 50-60 ezer körül mozgott, 1938-ban már csaknem 100 ipari és 30 kereskedőszakmában folyt képzés (KSH [1996]).

Az 1920-as és 1930-as években az óvodások aránya kismértékben emelkedett: míg 1920/1921-ben a 3–5 éves gyermekek 17 százaléka részesült óvodai nevelésben, addig 1941-ben a 23 százalékuk. A 6–14 éves gyermekek népiskolai és polgári iskolai részvétele jelentősen javult. 1920-ban az érintett korosztálynak csupán közel kétharmada járt iskolába, az 1930-as évek végén viszont már több mint a 80 százaléka (KSH [1996] alapján saját számítás).

1. ábra. Óvodába és különböző iskolatípusokba járó gyermekek száma
(Number of children/pupils/students in kindergarten and various types of schools)

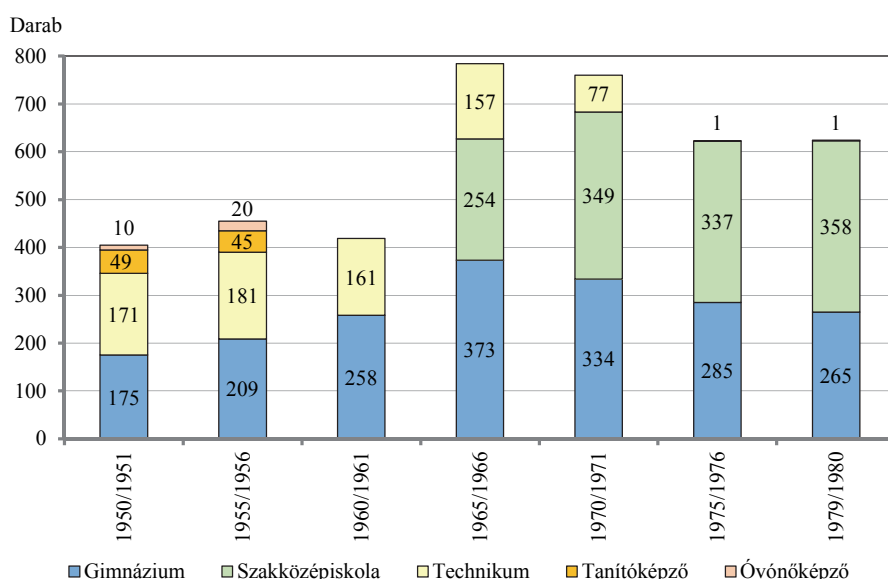
Forrás: KSH [1996] alapján saját szerkesztés.

1940-ben elfogadták az iskolai tankötelezettségről és a nyolcosztályos népiskoláról szóló XX. törvénycikket, amely szerint a tankötelezettség hatéves korban kezdődik és kilenc iskolai évig tart; a nyolc tanéven keresztül tartó mindennapi népiskolai (és esetleg mindennapi mezőgazdasági) oktatáson túl az utolsó évben hetente egy napon gyakorlati gazdasági ismereteket tanítottak a gyermekek számára. A törvényben előírtak megvalósítására a háború miatt csak részlegesen került sor, ugyan a hatosztályos népiskolák jelentős része nyolcosztályossá alakult, az iskolák legtöbbször továbbra is hat évfolyammal működött. 1941 után az ország belépésével a második világháborúba újra megváltoztak az oktatás feltételei. Sok iskola tanító nélkül maradt, több iskolát bezártak, épületeiket katonai csapatok foglalták el. 1944-re számos helyen megszűnt az „iskoláztatás” (Zsirosné Vass [2012]). Ehhez hasonlóan az óvodai nevelés is visszaszorult, az óvodaépületek közül sokat leromboltak: 1937-ben még 1 140 óvodában 112 ezer gyermeket neveltek, 1945-re viszont az óvodák száma már 992-re, az azokban nevelt gyermekek száma pedig 52 ezerre csökkent (Pukánszky–Németh [1994]).

A második világháború befejeztével folytatódott az a törekvés, hogy minél több fiatal számára tegyék lehetővé az oktatást. Kidolgozták a nyolcosztályos általános iskola és a négyosztályos gimnázium új rendszerét. Ennek keretében az első négy évfolyamon osztálytanítós rendszerben, az 5–8. osztályban szakrendszer szerint folyt az oktatás. A tankötelezettség 6-tól 14 éves korig tartott. A nyolc évfolyamos általános iskola létrehozásával egyidejűleg megszűnt a korábbi hat- és nyolcosztályos népiskola, illetve a polgári iskola, 1946-ban pedig megjelent az első általános iskolai tanterv. Az 1946/47-es tanévben az általános iskolák többségének, közel kétharmadának fenntartói még az egyházak voltak. Az iskolák, óvodák államosítására 1948 nyarán került sor, az 1949/50-es tanévben pedig új általános iskolai tanterv lépett életbe. Az új iskolarendszer létrehozása, a nyolc évfolyamos általános iskola és a négy évfolyamos középiskola szerves egymásra építettsége, valamint a tanulást kötelezővé tevő intézkedések korábban soha nem tapasztalt mértékű oktatási részvételt hoztak: a 6–13 évesek beiskolázási aránya már 1949/1950-ben meghaladta a 96 százalékot, szemben az 1938. évi 80 százalékkal. A be nem iskolázott gyermekek statisztikákban kimutatott száma évről évre csökkent (KSH [1996]). Ezzel párhuzamosan folyamatosan nőtt azoknak az első évfolyamos tanulóknak az aránya, akik az iskola előtti évben óvodába jártak; e mutató értéke 1960-ban 37, 1980-ban közel 86 százalék volt. Az általános iskolát 14 éves korukig elvégzők aránya ugyancsak folyamatosan emelkedett: míg 1937-ben a 14 éves tanulóknak csak a 20 százaléka fejezte be a 8. évfolyamot, addig 1955-ben az 51, 1980-ban már a 81 százalékuk, és a diákok további 9 százaléka 15 éves koráig „kijárta” az általános iskolát (KSH [1992]). Fokozatosan nőtt a közvetlenül a 8. évfolyam elvégzését követően tovább tanulók aránya is: az 1970-es évek végén a fiatalok 93 százaléka folytatta tanulmányait gimnáziumban vagy szakmai középiskolában, szemben az 1960-as évek elejére jellemző alacsony százalékkal (Komáromy [1980]).

Valamennyi ipari iskolát és gimnáziumot 1949-ben gimnáziummá szervezték át. Megalakultak ezáltal a négy évfolyamos gimnáziumok humán és reáltagozattal, valamint a technikumok, amelyek ipari, mezőgazdasági, közgazdasági irányúak voltak, és létrejöttek a középfokú pedagógusképző intézmények (tanító- és óvónőképzők) is. Az iparostanulókról és a kereskedőtanulókról szóló 1949. évi IV. törvény értelmében pedig elkezdték működésüket az ipari és kereskedőképző iskolák.

2. ábra. A középfokú intézmények képzési helyeinek száma
(Number of school-sites of secondary schools)

Forrás: Tudományszervezési és Informatikai Intézet [1980].

1949-ben az óvodák szociálpolitikai szerepkörükből kilépve, a Népjóléti Minisztérium felügyelete alól a Vallás- és Közoktatási Minisztérium irányítása alá kerültek, és mint nevelési intézmények működtek tovább. Az országgyűlés 1953-ban elfogadta a kisdédóvásról szóló törvényt (1953. évi III. törvény; *Magyar Közlöny* [1953]), amely szerint „az óvoda feladata az óvodáskorú gyermekeknek a szocialista pedagógia célkitűzései szerint történő nevelése, gondozása és az általános iskolai tanulmányok előkészítése.” (1. § (1)) A szabályozás az óvodákat mint egy olyan intézményrendszert, amely előkészíti az iskolai oktatást, az iskolákhoz rendelte hozzá. A gyermeklétszám emelkedése, illetve a nők általános munkavállalása miatt szükségessé vált, hogy nagyszámú óvodát hozzanak létre és működtessenek, melynek hatására az óvodai intézményhálózat is fejlődni kezdett: 1949-ben összesen

1 448 óvoda működött, amelyekbe 98,9 ezer gyermek járt, az óvodáskorú népesség 21,7 százaléka (*KSH* [1996]). 1951/52-re az óvodás gyermekek száma 121 ezer fövel elérte a háború előtti létszámot, 1956-ben 168 ezret tett ki, az évtized végére pedig tovább emelkedett, 1960/61-re 184 ezer főt adva, mely a 3–5 éves gyermekeknek már több mint 31 százaléka volt. Ezzel párhuzamosan az óvodákban foglalkoztatott óvodapedagógusok száma is fokozatosan gyarapodott: 1956-ben 6 151-en foglalkoztak a gyermekekkel, óvodánként a korábbi kettő helyett már három óvodapedagógus dolgozott, és az egy óvodapedagógusra jutó gyermekek száma csökkent, 18-20 körül alakult. (*KSH* [1996])

1. táblázat

Az óvodai nevelés főbb adatai
(Key data of kindergarten)

Tanév	Intézmények	Férőhelyek	Gyermekek	Pedagógusok	Óvodába járó gyermekek az összes gyermek százalékában
	száma (fő)				
1949/1950	1 448	..	98 875	..	21,7
1950/1951	1 773	..	106 362	2 423	23,5
1951/1952	1 910	..	121 215	3 201	26,0
1952/1953	2 072	99 398	130 056	3 785	26,0
1953/1954	2 245	120 352	131 873	4 431	25,6
1954/1955	2 435	122 796	118 372	5 486	22,6
1955/1956	2 503	129 344	145 948	6 120	28,0
1956/1957	2 509	130 883	167 849	6 151	31,7
1957/1958	2 599	141 359	162 174	7 170	29,2
1958/1959	2 656	146 475	170 559	7 499	29,0
1959/1960	2 780	150 095	179 848	8 093	30,7
1960/1961	2 865	162 282	183 766	8 538	33,7
1961/1962	2 951	168 190	171 582	8 914	34,6
1962/1963	3 057	175 326	177 752	9 311	38,4
1963/1964	3 136	178 561	184 345	9 776	41,8
1964/1965	3 185	182 312	187 398	10 102	44,3
1965/1966	3 227	185 768	189 372	10 319	47,1
1966/1967	3 267	189 439	191 991	10 566	49,7
1967/1968	3 303	192 225	196 973	10 788	52,1
1968/1969	3 331	194 438	203 641	11 119	52,5
1969/1970	3 385	200 804	213 115	11 682	54,3
1970/1971	3 457	208 647	227 279	12 481	57,7

Forrás: Tudományszervezési és Informatikai Intézet [1980].

Az intézményes iskoláztatás kereteit nemcsak a fiatal korosztályokra terjesztették ki, hanem olyan felnőttekre is, akik a korábbi évtizedekben – hátrányos társadalmi helyzetükből adódóan – nem szerezhettek megfelelő végzettséget. 1945-ben létrehozták a dolgozók általános iskoláit, ahová azok a felnőttek iratkozhattak be, akik korábban nem tudtak iskolába járni (*Magyar Belügyminisztérium* [1948]). Ezek az iskolák a végzettség mellett ideológiai nevelést is nyújtottak felnőtt tanulóik számára. Több tagozatuk is volt: 5 és 10 hónapos esti alapismereti tanfolyamok (amelyek megfeleltek az általános iskola 1–4. évfolyamának, és céljuk az analfabetizmus felszámolása volt), valamint 5 és 10 hónapos esti, illetve levelező tanfolyamok 5–8. évfolyamosok számára. Az 1950/1951-es tanévben csaknem 50 ezer, az évtized során további közel 334 ezer, majd az 1960-as években körülbelül 500 ezer felnőtt iratkozott be e tanfolyamok valamelyikére.

2. táblázat

A dolgozók általános iskoláiba beiratkozott tanulók száma, fő
(Number of students enrolled in primary schools for employees)

Tanév	Alapismereti	Esti	Levelező	Munkás- továbbképzési	Összesen	Ebből 20 éves és annál fiatalabb
	tagozat					
1950/1951	..	10 869	38 460	–	49 329	..
1955/1956	2 498	14 103	6 407	–	23 008	..
1960/1961	1 852	80 744	16 719	–	99 315	..
1965/1966	3 181	51 453	6 805	–	61 439	10 291
1970/1971	1 012	17 102	3 161	–	21 275	9 170
1975/1976	1 872	19 480	3 637	33 332	58 321	11 424
1980/1981	2 159	9 278	2 335	8 202	21 974	5 958
1985/1986	1 351	9 273	1 328	3 539	15 491	7 524
1990/1991	277	10 340	399	520	11 536	6 856
1995/1996	221	4 579	359	46	5 205	3 166

Megjegyzés. Munkástovábbképzési tagozat először az 1975/1976-os tanévben indult.

Forrás: Tudományszervezési és Informatikai Intézet [1980]; Művelődési és Közoktatási Minisztérium [1991], [1997].

Az 1960-as évek közepéig a dolgozók általános iskolái nagy létszámmal működtek, utána azonban évről évre egyre kisebbel. Ezért 1975-től munkástovábbképzési tagozat (tanfolyam) is indult ezekben az intézményekben, amelyre a követ-

kező tíz évben több mint 45 ezer felnőtt jelentkezett általános műveltségének kiegészítése, felfrissítése, szakmai (elméleti és gyakorlati) képzettségének fejlesztése, illetve politikai ismereteinek elmélyítése céljából. A tanfolyam, melyet egy év alatt lehetett elvégezni, sok embert juttatott általános iskolai végzettséghez. A dolgozók általános iskoláiba beiratkozott tanulók számának tagozatonkénti alakulását a 2. táblázat mutatja be.

A magyar köznevelés rendszerében az 1961-es (a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről szóló 1961. évi III. törvény; *Magyar Közlöny* [1961]) és az 1985-ös oktatási törvény (az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény; *Magyar Közlöny* [1985]) hozott változásokat. Mint már említettük, az 1949 után kiépülő intézményrendszerben olyan négy évfolyamos középiskolák létesültek, amelyek érettségít adtak, és szervezen illeszkedtek a nyolc évfolyamos általános iskolákhoz. Az általános és a szakirányú középiskolai végzettség – legalábbis formailag – a felsőfokú továbbtanulás szempontjából azonos értékűnek minősült. A tapasztalatok alapján azonban az utóbbiak csak a szakmai előképzettséghez jobban kapcsolódó felsőfokú tanuláshoz voltak elegendők. Az 1950-es évektől kezdve a gimnáziumok korábbi, szinte kizárólagosan humán jellege is megváltozott, mivel a természettudományos ismeretek tanítása és gyakorlatiasabb alkalmazása egyre nagyobb mértékben beépült a tantervekbe. A középiskolák később a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről szóló 1961. évi III. törvény (*Magyar Közlöny* [1961]) értelmében 5 + 1 modellel működtek. E törvény új iskolatípusként hozta létre a szakközépiskolákat, amelyek sikeres elvégzését követően a diákok érettségi vizsga mellett szakmai képesítő vizsgát is szereztek. Az 5 + 1 modell nemcsak ezekben, de az ipari, mezőgazdasági és közigazgatási technikumokban, valamint a gimnáziumokban is érvényes volt: a tanulók a hét öt napján elméleti, egy napon pedig gyakorlati oktatásban részesültek. A technikumok aztán az 1970-es évek közepétől fokozatosan megszűntek, egy részük szakközépiskolává, illetve felsőfokú technikummá alakult, amelyek feladata részben felsőfokú technikusok képzése, részben a tanulók felsőfokú műszaki irányú továbbtanulásra való felkészítése volt. A törvény 1965-ös korrekciójának (1965. évi 24. sz. törvényerejű rendelet a középfokú oktatási intézményekről; *Törvények és Rendeletek Hivatalos Gyűjteménye* [1966]) célja többek között a hároméves szakmunkásképzés megerősítése volt a második világháború után erőltetett ütemben fejlesztett ipar és a központi gazdálkodás igényeinek kielégítése céljából. A szakmunkásképző intézményeket érettségít nem, csak középfokú végzettséget adó iskolaként építették be az iskolarendszerbe. Az 1961-es törvény módosította a tankötelezettség végének időpontját is. A hangsúly az általános iskolai végzettség megszerzésére helyeződött, a jogszabály ugyanis a tankötelezettséget 6 éves kortól az általános iskola sikeres befejezéséig írta elő, legkésőbb azonban annak az évnek a végéig, amelyben a gyermek betöltötte a 16. életévét. Az általános iskolai oktatás ezáltal valóban általánossá vált. A szakmunkásképzésben részt vevő fiatalok száma

az 1950-es évek közepéig az 1938. évi szintet sem érte el, ettől kezdve azonban gyors ütemben nőtt, és 1958-ban már meghaladta a 100 ezer főt. 1960 és 1967 között az évenkénti gyarapodás 5-7 százalék között mozgott, és a tanulói létszám az 1968-tól 1971-ig terjedő időszakban jóval 200 ezer fölé emelkedett. Ehhez a korábban soha nem tapasztalt növekedéshez többek között az 1950-es évek közepén született, nagy létszámú korosztályok iskoláztatása is hozzájárult. 1951-től 1990-ig közel 1 millió 800 ezer fiatal tett szakmunkásvizsgát. A szakmunkás-utánpótlás szempontjából a legjelentősebb évtized az 1970 és 1980 közötti volt, amikor több mint 570 ezren végeztek ilyen intézményekben.

3. táblázat

A szakmunkásképzésben tanulók, illetve végzetek száma kiemelt szakmacsoportok szerint, fő
(Number of students studying in and graduated from secondary vocational schools by key occupational fields)

Szakmacsoport	1949	1950	1955	1958	1960	1963	1965	1968	1970	1973
	Tanuló	Tanuló	Tanuló	Végzett	Tanuló	Végzett	Tanuló	Végzett	Tanuló	Végzett
Lakatos és szer- számkészítő	10 819	14 545	7 467	4 875	17 304	7 853	24 525	9 082	32 657	9 001
Építőipar	4 547	6 584	5 514	5 121	16 564	7 095	22 456	7 760	26 605	9 012
Kereskedelem	3 000	1 380	3 326	10 021	9 062	8 971	10 649	4 150	18 728	7 670
Gépi forgácsolás	5 143	8 099	3 695	1 722	9 548	3 897	12 603	4 344	14 542	4 049
Villamosgép- és energiaipar	2 600	2 940	2 415	2 380	7 328	3 797	11 172	4 704	13 621	4 574
Motorszerelés	1 162	1 995	1 822	1 111	4 056	2 308	6 546	3 166	12 509	4 358
Műszeripar	3 446	3 553	2 864	2 123	6 202	3 644	10 940	5 009	11 920	4 251
Bányászat	640	1 585	4 037	3 631	4 546	2 887	3 621	1 490	1 202	756
Textilipar	1 111	2 069	740	4 941	1 405	2 699	2 611	2 974	3 519	1 316
Kohászat	4 542	3 289	3 756	2 536	4 370	2 582	4 370	2 362	3 844	2 305
Egyéb szakmacsoport	23 195	10 761	26 056	17 466	44 958	35 205	62 890	26 502	84 091	31 781
<i>Összesen</i>	<i>60 205</i>	<i>56 800</i>	<i>61 692</i>	<i>55 927</i>	<i>125 343</i>	<i>80 938</i>	<i>172 383</i>	<i>71 543</i>	<i>223 238</i>	<i>79 073</i>

Forrás: Munkügyi Minisztérium [1975].

A gimnáziumokban 1979 és 1983 között új tantervet vezettek be. Ennek legfőbb újdonsága az volt, hogy megszüntették a szakosított tantervű osztályokat, és meghonosították a fakultációt. A tanulók a gimnázium felsőbb, esetenként összes osztályában úgy választhattak, hogy néhány tantárgyat magasabb óraszámban tanulnak. Kezdetben minden tanuló köteles volt fakultációs tárgyakat választani, 1988 szeptemberétől azonban a fakultáció kötelező jellege megszűnt.

4. táblázat

*A gimnáziumban kötelező órakeretben oktatott fakultatív elméleti tárgyakat tanulók száma, fő
(Nappali munkarend)*

(Number of students in secondary general schools studying optional theoretical subjects; full-time education)

Tanév	Magyar nyelv és irodalom	Történelem	Matematika	Biológia	Fizika	Kémia	Földrajz	Ének-zene	Rajz és műalkotások elemzése
1981/1982	7 456	7 161	5 636	5 490	6 071	2 061	1 195	33	65
1982/1983	14 077	13 509	10 346	10 495	10 859	3 686	2 610	131	65
1983/1984	14 979	14 764	9 541	9 264	9 828	3 987	3 260	170	81
1984/1985	15 590	16 039	10 102	11 644	9 570	4 506	3 938	273	81
1985/1986	15 783	710	10 591	11 254	9 598	4 292	4 193	369	169
1986/1987	15 351	16 425	11 486	10 445	9 180	4 044	4 325	395	307
1987/1988	9 726	11 239	9 671	8 320	7 387	2 997	3 204	446	76
1988/1989	8 156	9 949	10 649	9 429	7 305	2 767	2 686	660	125

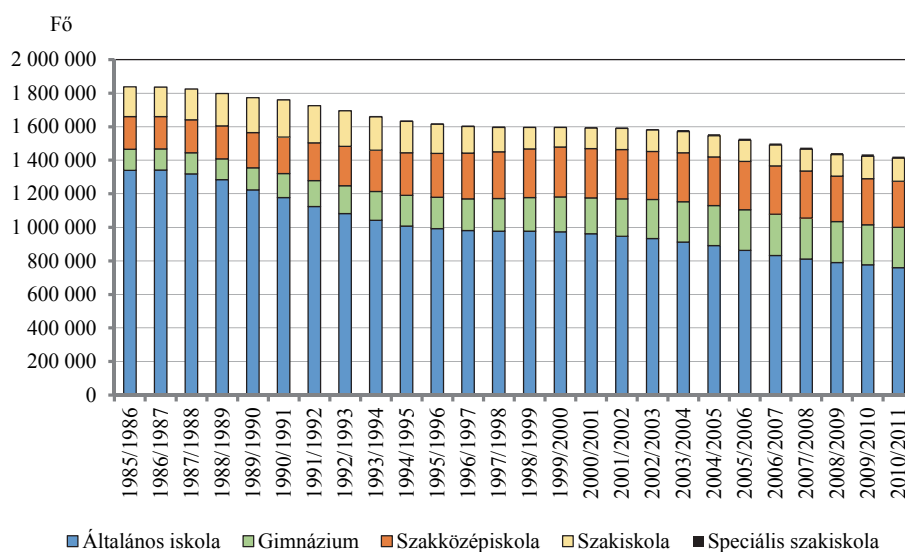
Forrás: Művelődésügyi Minisztérium [1981–1988].

A középfokú szakoktatásban 1985-ig lényeges változások nem történtek, ekkor azonban a szakközépiskolai oktatás keretében újra bevezették a technikusképzést, ötéves tanulmányi idővel. A 4. évfolyam végén a tanulók érettségi vizsgát tettek, majd további egyéves speciális szakmai képzés és sikeres képesítő vizsga esetén technikus oklevelet kaptak.

Az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény (*Magyar Közlöny* [1985]) módosította a tankötelezettség korábbi idejét. Az új szabályozás szerint a gyermekek tankötelezettsége 6 éves kortól kezdődött, az iskola megkezdésének időpontját azonban befolyásolhatta az iskolaérettség. A tankötelezettség 16 éves korig tartott, mely meghoszabbítható volt 18 éves korig. A törvény elismerte az iskolák autonómiáját, illetve lehetővé tette alternatív tantervek és tankönyvek használatát, pedagógiai kísérletek indítását. Az egyedi megoldások, kísérletek alkalmazásának engedélyezésével utat nyitott az alternatív alapelvek, módszerek szerint működő intézményeknek: 1988-ban megnyílt a gyermekközpontú pedagógia szellemiségében működő első iskola (a budapesti Kincskereső Iskola), majd sorra jelentek meg a Waldorf-pedagógia szerint nevelő és oktató óvodák, iskolák. Az általános és a középfokú iskolák egy része, élve az 1985-ös oktatási törvény adta lehetőséggel, előbb tagozatos, majd speciális képzést, kéttannyelvű osztályokat, sokszínű egyedi programokat indított el. 1991-től megjelentek a hat és nyolc évfolyamos gimnáziumi képzések 125 osztályban, közel 4 ezer tanuló részvételével. Az 1993/1994-es tanévben már 154 feladatellátási helyen lehetett ezek valamelyikében tanulni. Az általános iskolai létszám az évtized derekán érte el a csúcspontját: az 1986/1987-es tanévben

1 millió 353 tanuló „koptatta” az intézmények padjait nappali oktatás keretén belül vagy a dolgozók általános iskoláiban. Azóta viszont – a magyarországi születésszám csökkenése miatt – egyre kevesebb tanuló jár általános iskolába, így a 8. évfolyamot sikeresen teljesítők száma az 1993/1994-es tanévtől kezdve folyamatosan csökken. A középiskolák nappali oktatásában résztvevők száma kissé nőtt az 1980-as években; 1989 és 1992 között 75 ezerrel több tanuló járt érettségi bizonyítványt adó középiskolába, mint azt megelőzően. Az 1990-es években tovább emelkedett a középiskolák nappali tagozatos diákjainak száma: míg 1980-ban a 15–18 évesek 75 százaléka vett részt ilyen képzéstípusban, az 1990-es években a 80 százaléka. E tendencia – ugyan évenként eltérő mértékben, de – egészen 2006-ig tartott, azóta azonban a tanulók létszáma (a már említett kedvezőtlen demográfiai folyamat miatt) évről évre apad. A felnőttoktatás keretében középiskolába járó tanulók száma az 1980-as évektől 1992-ig csökkent, majd 2001-ig az évek többségében jellemzően kismértékben növekedett. 2002-től azonban, leszámítva a 2016/2017-es tanévet, a trend újra megfordult, és évről évre kevesebb felnőtt folytat(ott) középiskolai tanulmányokat.

3. ábra. Általános iskolába vagy középfokú oktatási intézménybe járó tanulók száma
(Number of pupils/students in primary and secondary schools)

Forrás: KSH [1992], Oktatási és Kulturális Minisztérium [2006], Nemzeti Erőforrások Minisztériuma [2012].

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény (*Magyar Közlöny* [1993]) 6 és 16 éves kor között határozta meg a tankötelezettséget. A jogszabály az óvodai nevelést is szabályozta, rendelkezett az ötéves kortól kötelező iskolai előkészítőről.

1996-os módosítása (1996. évi LXII. törvény; *Magyar Közlöny* [1996]) 18 éves korra emelte fel a tankötelezettség teljesítésének korhatárát. A LXXIX. törvény 1993-as hatálybalépése után, a hat és nyolc évfolyamos gimnáziumok jogszabályi elismerését követően, az iskola fenntartójának hozzájárulásával bármelyik, korábban engedélyezett foglalkozási, illetve pedagógiai programot alkalmazni lehet(ett), nincs/nem volt szükség külön engedélyeztetésre. A hat és nyolc évfolyamos gimnáziumi tagozatot működtető iskolák száma folyamatosan nőtt: míg 1991-ben 66 intézményben, az évtized végére már 297 feladatellátási helyen folyt ilyen típusú oktatás. A nyelvoktatás területén bekövetkezett változások ugyancsak hatottak az oktatási rendszerre. Az orosz nyelv kötelező oktatásának eltörlésével az általános iskolák a nyugati nyelvek tanítására álltak át, melyhez azonban először még hiányoztak a személyi és a tárgyi feltételek. A születések csökkenő száma – mint már említettük – leginkább az általános iskolákat érintette: míg 1993/1994-ben 1 053 ezer fő tanult alapfokon, addig 2011/2012. tanévben már csak 750 ezer. A középfokú iskolák diákjainak száma a két évtized alatt azonban 43 ezer fővel nőtt a középiskolás korúak nagyobb részvételi arányának köszönhetően a nappali rendszerű oktatásban.

Az 1993. évi LXXIX. törvény egészen 2011-ig meghatározta a köznevelés rendszerét, akkor azonban új köznevelési törvényt (nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény; *Magyar Közlöny* [2011]) fogadtak el. Az új szabályozás visszatért a korábbi 16. életévig tartó tankötelezettséghez, mely a szülő választása alapján általános/középiskolába járással, Köznevelési Hídprogramban, valamint fejlesztő nevelés-oktatásban való részvétellel, akár magántanulóként is teljesíthető. Több szempontból újratervezte az intézmények irányítását, ellenőrzését, a pedagógusok értékelését, de nem érintette az óvodák szakmai és fenntartói pluralizmusát. Rendelkezései között új elemként megjelent a kötelező óvodai nevelés hároméves kortól, melytől a kormányzat elmozdulást várt az esélyegyenlőség megvalósulása felé.

Az állami általános iskolákban 2013-tól felmenő rendszerben a kötelező tanórai foglalkozások része lett az erkölcsstan vagy az ehelyett választható hit- és erkölcsstan/etikaóra, illetve bevezették a 16 óráig tartó nevelés-oktatást. Az új szabályozásban megjelenik a pedagógusok életpályamodellje, amely rögzíti a tanárok előmeneteli rendszerét. A pedagógusi munkakörben dolgozók heti teljes munkaidejének 80 százalékát (32 órát) teszi ki a „kötött munkaidő”, amelyet az intézményvezető által meghatározott feladatok ellátásával kötelesek tölteni. Az oktatás és képzés kormányzati irányítása megosztottá vált: jelenleg a köznevelésért az Emberi Erőforrások Minisztériuma, a szak- és felnőttképzésért, illetve a felsőoktatás irányításáért az Innovációs és Technológiai Minisztérium felel. A különböző ágazatok profiljaihoz illeszkedő szakképző intézmények az érintett minisztériumok fenntartásában működnek: az agrárképzéseket az Agrárminisztérium, a katonai képzéseket a Honvédelmi Minisztérium, a rendőrképzéseket a Belügyminisztérium irányítja. Az új törvénykezés megteremtette a köznevelés-irányítás, az iskolafenntartás és a tartalmi szabályo-

zás nagyfokú centralizáltságát. Az 1990-től szélsőségesen elaprózottá vált és számos nehézséggel küzdő 3 200 települési önkormányzattól 2013-tól az óvodai nevelés utáni alap- és középfokú oktatás megszervezését, fenntartását, majd 2016-tól a működtetését is egy központi intézményfenntartó intézmény (a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ), valamint az annak irányítása alatt működő tankerületek vették át, később pedig az intézményfenntartás a 60 járási szintű tankerületi központ feladata lett. A központi szerv a tankerületek középirányító funkcióit, támogató koordinációját látja el. Az óvodák fenntartása a helyi önkormányzatok feladata maradt. Köznevelési intézményeket ugyanakkor – az állami szervek mellett – egyházak, gazdálkodó szervezetek, alapítványok, egyesületek, kisebbségi önkormányzatok, magánszemélyek is alapíthatnak. 2011-től növekszik az egyházi, tehát az egyházi jogi személyek, egyházi felsőoktatási intézmények, illetve a vallási tevékenységet végző szervezetek fenntartásában működő óvodák, iskolák, valamint az ezen intézménybe járó gyermekek, tanulók aránya. Míg a 2011/2012-es nevelési évben a gyermekek 5 százaléka járt egyházi fenntartású óvodákba, addig 2018-ban már a 8 százaléka. Az egyházi általános iskolákat és gimnáziumokat tekintve ennél is számottevőbb volt a növekedés. Az előbbieken tanulók aránya a 2011/2012-es és a 2018/2019-es tanév között 7 százalékponttal nőtt, az utóbbiak pedig a 2018/2019-es tanévben már a magyarországi diákok közel negyedének nyújtottak oktatást. Az 5. táblázat arra is rávilágít, hogy a tanulók több mint 70 százaléka az Innovációs és Technológiai Minisztérium fenntartásában működő valamelyik szakközépiskolába vagy szakgimnáziumba járt a 2018/2019-es tanévben, ezzel szemben jelentősen csökkent a magán- (alapítványi és egyéb magán-) fenntartású szakgimnáziumok népszerűsége.

A 2011. évi szakképzési törvény (2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről; *Magyar Közlöny* [2011b]) megerősítette a duális szakképzést és a gyakorlati képzést, vagyis a képzés elméleti feladatait a szakképző intézmények (szakgimnáziumok, szakközépiskolák) látják el, a gyakorlati részét pedig az egyes gazdálkodó szervezetek körébe tartozó cégek, vállalatok. A 2016/2017-es tanévtől a képzési szerkezet és a tantervi tartalomszabályozás is jelentősen megváltozott. Bevezetésre kerültek a 4 + 1 éves képzést nyújtó szakgimnáziumok és a 3 + 2 éves képzést nyújtó szakközépiskolák. Az 5 (4 + 1) éves szakgimnáziumi programok érettségivel és szakképesítéssel zárulnak. A 3 + 2 éves szakközépiskolában pedig három szakképző évfolyam után a tanuló dönthet úgy, hogy szakképzettsége beszámításával további kétéves képzésben érettségit szerez. A szakiskola és a készségfejlesztő iskola a többi tanulóval sajátos nevelési igényük miatt együtt haladásra képtelen, illetve a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulókat készíti fel szakmai vizsgára, és nyújt részükre a munkába álláshoz, valamint az életkezdéshez szükséges ismereteket. A szakképzés az Országos Képzési Jegyzékben szereplő, államilag elismert szakképesítésről szóló bizonyítvány kiadásával végződik. A felsőoktatásba való belépésre a szakképesítés nem, csak az érettségi sikeres megszerzése jogosít fel. Az állami fenntartású szak-

képzés szervezésére, közvetlen szakmai koordinációjára 2015. július 1-jén 44 szakképzési centrum jött létre.

5. táblázat

Az óvodába és iskolába járók megoszlása az intézmény fenntartójának típusa szerint
(Distribution of children/pupils/students in kindergarten, primary and secondary schools by type of providers)

Fenntartó típusa	Óvoda	Általános iskola	Szakközépiskola	Szakiskola, készségfejlesztő iskola	Gimnázium	Szakgimnázium
	(%)					
2011/2012 nevelési év/tanév						
Önkormányzati fenntartók	92	88	75	94	62	70
Állami szervek	1	1	2	0	3	3
KLIK, tankerületi központok	0	0	0	0	0	0
NGM (ITM)	0	0	0	0	0	0
Egyházi fenntartók	5	8	4	2	17	4
Magánfenntartók	3	2	20	4	17	23
2018/2019 nevelési év/tanév						
Önkormányzati fenntartók	88	2	0	0	1	0
Állami szervek	1	81	87	88	58	85
KLIK, tankerületi központok	0	79	0	65	52	3
NGM (ITM)	0	0	76	22	2	74
Egyházi fenntartók	8	15	9	7	24	11
Magánfenntartók	4	3	4	5	16	4

Megjegyzés. KLIK: Klebelsberg Intézményfenntartó Központ, NGM: Nemzetgazdasági Minisztérium, ITM: Innovációs és Technológiai Minisztérium. A megoszlásadatok kerekítés miatt nem minden esetben adják ki a 100 százalékot.

Forrás: Az Emberi Erőforrások Minisztériumának Köznevelés-statisztikai adatgyűjtéseinek (OSAP 1410, 2011/2012, 2018/2019) adatai alapján saját számítás.

A magyarországi felnőttoktatás és -képzés szabályozása alapvetően nem változott a korábbi évekhez képest, kettős maradt: a felnőttek oktatását, ha az a köznevelés intézményeiben szerveződik, a köznevelési törvény (2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről; *Magyar Közlöny* [2011a]) szabályozza, míg a felnőttek iskolarendszeren kívüli tanulását a felnőttképzési törvény (2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről; *Magyar Közlöny* [2013]). A felnőttképzés 2013-as szabályozási rendszerének működtetésében jelentős szerepe van a köztestületként meghatározott, közigazgatási hatáskörökkel is felruházott Magyar Kereskedelmi és Iparkamarának.

A 2011/2012-es tanévtől kezdve az általános iskolai tanulók száma tovább csökkent; a 2018/2019-es tanévben nappali oktatásban 726 ezer tanuló tanult, további 3 ezer fő pedig felnőttoktatás keretében végezte tanulmányait. 409 ezren a középiskolák nappali tagozatának, 7 ezren szakiskoláknak a diákjai voltak. A középiskolába járó tanulók 43 százaléka gimnáziumba, 37 százaléka szakgimnáziumba járt, 20 százaléka szakközépiskolában, illetve szakiskolában, készségfejlesztő iskolában tanult; 85 ezer fő vett részt középfokú felnőttoktatásban. A tanulók aránya az 1990-es évektől a gimnáziumok javára változott meg: míg a szakközépiskolákba és a szakgimnáziumokba járó tanulók száma évről évre csökken, addig a gimnáziumi képzést folytató intézmények egyre nagyobb létszámra számíthatnak. A 2009/2010-es tanévtől a súlyos és halmozott fogyatékos tanulók tankötelezettségének teljesítését gyógy-pedagógiai intézmények szervezik fejlesztő nevelés-oktatás keretében, évenként körülbelül 2,5 ezer súlyos és halmozott fogyatékos gyermeket látva el.

Irodalom

- FÁBRY GY. (szerk.) [1996–2000]: *Magyarország a XX. században*. Babits Kiadó. Szekszárd.
- FRIML A. [1913]: *Az 1777-iki Ratio Educationis*. Fordította és bevezetővel ellátta Dr. Friml Aladár. Kath Középiszkolai Tanártestület. Budapest.
- HALKOVICS L. [1999]: A magyar ipari szakoktatás és statisztikája 1945 előtt. *Statisztikai Szemle*. 77. évf. 4. sz. 260–273. old. http://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/1999/1999_04/1999_04_260.pdf
- KOMÁROMY L. [1980]: *A magyar oktatás a statisztika tükrében 1945–1980*. Tudományszervezési és Informatikai Intézet. Budapest.
- KOZMA T. [2006]: *Az összehasonlító neveléstudomány alapjai*. Új Mandátum Könyvkiadó. Budapest.
- KSH (KÖZPONTI STATISZTIKA HIVATAL) [1992]: *Oktatás, művelődés 1950–1990*. Budapest.
- KSH [1996]: *Magyarország népessége és gazdasága. Múlt és jelen*. Budapest.
- KSH [1998]: *Oktatás, szakképzés (1988–1997)*. Budapest.
- KURUCZ R. [2002]: *Az első magyar óvóképző*. Babits Kiadó. Szekszárd.
- MAGYAR BELÜGYMINISZTERIUM [1948]: A Nemzeti Kormány önhibájukon kívül iskolai képzésben nem részesült felnőtt dolgozók középfokú iskolai és középiskolai tanulmányairól szóló 1945. évi 11.130. M. E. sz. rendelete. In: *Magyarországi Rendeletek Tára 1867–1945. II. kötet*. 79. évf. Budapest. 938–939. old.
- MAGYAR KÖZLÖNY [1953]: *1953. évi III. törvény a kisdédóvról*. Március 24. n. a. old. <http://jogszabalyfigyelo.hu/index.php?id=29nkin87bpx8m1cex&state=20130701&menu=view>
- MAGYAR KÖZLÖNY [1961]: *1961. évi III. törvény a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről*. Szeptember 28. n. a. old. http://misc.bibl.u-szeged.hu/11854/1/mp_1962_%0b001_4412_001-007.pdf
- MAGYAR KÖZLÖNY [1985]: *1985. évi I. törvény az oktatásról*. 19. sz. Május 2. 461–492. old. <http://jogiportal.hu/index.php?id=linibq1d8t60zopmx&state=19910723&menu=view>

- MAGYAR KÖZLÖNY [1993]: *1993. évi LXXXIX. törvény a közoktatásról*. 107. sz. Augusztus 3. 5689–5730. old. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300079.TV>
- MAGYAR KÖZLÖNY [1996]: *1996. évi LXII. törvény a közoktatásról szóló 1993. évi LXXXIX. törvény módosításáról*. 171. sz. Július 23. n. a. old. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99600062.TV>
- MAGYAR KÖZLÖNY [2011a]: *2011. évi CX. törvény a nemzeti köznevelésről*. 162. sz. December 29. 39622–39695. old. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/bd8a7578b57c1fd43543611ced280da245856c80/megtekintes>
- MAGYAR KÖZLÖNY [2011b]: *2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről*. 160. sz. December 27. 39154–39200. old. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK11160.pdf>
- MAGYAR KÖZLÖNY [2013]: *2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről*. 96. sz. Június 13. 54681–54701. old. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK13096.pdf>
- MÉSZÁROS I. [1996]: *A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996–1996*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- MUNKAÜGYI MINISZTERIUM [1975]: *A 25 éves szocialista szakmunkásképzés adataira*. Budapest.
- MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTERIUM [1991]: *Statisztikai tájékoztató – Alapfokú oktatás 1990/1991*. Budapest.
- MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTERIUM [1997]: *Statisztikai tájékoztató – Alapfokú oktatás 1995/96*. Budapest.
- MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM [1981]: *Statisztikai tájékoztató – Középfokú oktatás 1981/1982*. Budapest.
- MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM [1982]: *Statisztikai tájékoztató – Középfokú oktatás 1982/1983*. Budapest.
- MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM [1983]: *Statisztikai tájékoztató – Középfokú oktatás 1983/1984*. Budapest.
- MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM [1984]: *Statisztikai tájékoztató – Középfokú oktatás 1984/1985*. Budapest.
- MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM [1985]: *Statisztikai tájékoztató – Középfokú oktatás 1985/1986*. Budapest.
- MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM [1986]: *Statisztikai tájékoztató – Középfokú oktatás 1986/1987*. Budapest.
- MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM [1987]: *Statisztikai tájékoztató – Középfokú oktatás 1987/1988*. Budapest.
- MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM [1988]: *Statisztikai tájékoztató – Középfokú oktatás 1988/1989*. Budapest.
- NAGY P. T. [1994]: *Tanügyigazgatás és oktatáspolitikai a polgári Magyarországon*. Kandidátusi disszertáció. Budapest.
- NEMZETI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA [2012]: *Statisztikai tájékoztató – Oktatási Évkönyv 2010/2011*. Budapest.
- OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTERIUM [2006]: *Statisztikai tájékoztató – Oktatási Évkönyv 2005/2006*. Budapest.
- PUKÁNSZKY B. – NÉMETH A. [1994]: *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

- PUKÁNSZKY B. – NÓBIK A. [2013]: *Magyar iskoláztatás története a 19–20. században*. „Mentor(h)áló 2.0 Program” TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt. http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Magyar_isk_tortenete/
- TÖRVÉNYEK ÉS RENDELETEK HIVATALOS GYŰJTEMÉNYE I. [1950]: *1949. évi IV. törvény az iparostanulókról és a kereskedőtanulókról*. Budapest. 13–25. old.
- TÖRVÉNYEK ÉS RENDELETEK HIVATALOS GYŰJTEMÉNYE I. [1966]: *Az 1965. évi 24. sz. törvényerejű rendelet a középfokú oktatási intézményekről*. Budapest. 134–136. old.
- TUDOMÁNSZERVEZÉSI ÉS INFORMATIKAI INTÉZET [1980]: *A magyar oktatás a statisztika tükrében 1945–1980*. Budapest.
- VIG A. [1932]: *Magyarország iparoktatásának története az utolsó száz évben különösen 1867 óta*. Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság. Budapest.
- ZSIROSNÉ VASS J. [2012]: *A zombói iskola története és szerepe 1890-2011-ig*. Szakdolgozat. Szegedi Tudományegyetem. Szeged.

Internetes források

1868. évi XXXVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában. <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=86800038.TV&targetdate=&printTitle=1868.+évi+XXXVIII.+törvénycikk&referer=1000ev>
1891. évi XV. törvénycikk a kisdédovásról. <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=89100015.TV&targetdate=&printTitle=1891.+évi+XV.+törvénycikk&referer=1000ev>
1926. évi VII. törvénycikk a mezőgazdasági népesség érdekeit szolgáló népiskolák létesítéséről és fenntartásáról. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92600007.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39>
1927. évi XII. törvénycikk a polgári iskoláról. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92700012.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D40>
1940. évi XX. törvénycikk az iskolai kötelezettségről és a nyolcosztályos népiskoláról. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=94000020.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D42>